

Martina Kuzmić
Zagreb

CRIKVENIČKA ČAKAVŠTINA

(Đurđica Ivančić-Dusper, *Crkvěniškī besedār*, Adamić, Ustanova u kulturi *Dr. Ivan Kostrenčić*, Rijeka – Crikvenica, 2003., 168 str.)

U okviru izdavačkoga programa *Cirkul* (*cīrkūl* – stari naziv za središnji dio Crikvenice, dio današnjega Trga Stjepana Radića), koji je pokrenula Ustanova u kulturi *Dr. Ivan Kostrenčić* 2003. godine, izlazi rječnik crikveničkoga govora, pod naslovom *Crkvěniškī besedār*. Svrha je, kako izdavačkoga programa, tako i Rječnika, čuvanje i promicanje kulturnih vrednota grada Crikvenice, a posebno crikveničkoga govora. Autorica je Đurđica Ivančić-Dusper, rođena *Crkvěniškinja*. Sve je riječi akcentuirala Sanja Zubčić. Crikvenički je kraj dijalektološki istražila i obradila Iva Lukežić u knjigama *Trsatsko-bakarska i crikvenička čakavština* (Rijeka, 1996.) i *Čakavski ikavsko-ekavski dijalekt* (Rijeka, 1990.).

U predgovoru knjige autorica daje kratak pregled povijesti naselja Crikvenice. Naselje se spominje krajem 14. stoljeća kao grižanska luka. Ime je dobilo po *cīrkvi* Uznesenja Blažene Djevice Marije, koja je dolaskom pavlina obnovljena. Prije naseljavanja današnje Crikvenice stanovnici su živjeli u župi Kotor, čije je sjedište bilo istoimeno mjesto. Tamošnje su stanovnike zvali *Kotorci* 'Kotorani', i to se ime za Crikveničane zadržalo do danas. Župa je obuhvaćala Gornji kraj, s istočne strane, i Sopaljsku, sa zapadne. Naseljavanje današnje Crikvenice započelo je u 17. stoljeću, a posebno nakon požara u Kotoru 1776. godine, kada se sjedište župe seli u Crikvenicu. Život uz obalu postaje još sigurniji nakon prestanka turskih i venecijanskih nasrtaja. Crikveničani su se bavili klesarstvom, zidarstvom i lovom na sitnu plavu ribu, male srdele, *papaline* koju su nazivali *sarāg*, po čemu su Crikveničane prozvali *Saragarima*. Crikvenica se turistički razvija i postaje središtem Vinodola.

Crikvenički je govor specifičan oblik čakavštine, a zauzima uski prostor Crikvenice: "od Gornjega kraja (Dolac, Ladvič, Zoričići, Vidi i Lončari, odnosno Gornja i Dolnja Draga, Šupera i Židini) do Benića, Dvorske i Podvorske i jezgre Crikvenice (Kala, Gorica, Petak, Kraj Vrti, Matkovići i dr.), te na zapadnoj strani Sopaljske i kratkog obalnog pojasa do Podražica (Črnoga mula)." Govor Selaca, Dramlja i Novoga Vinodolskoga drukčiji je od crikveničkoga, iako ih dijeli svega nekoliko kilometara. Razlika je na leksičkoj i akcenatskoj razini i u refleksu *jata*. U crikveničkom je govoru mnogo talijanizama, npr. *kanēla* 'cimet', *pūnta* 'rt', *ponēštra* 'prozor', *soldač'ija* 'vojska', *jārdīn* 'perivoj', *jakēta* 'kratki muški

kaput', kao i germanizama, npr. *zìherica* 'pribadača', *cùkērpēkēr* 'slastičar', *sāft* 'umak', *štrūdēl* 'savijača', *šlāfrok* 'duga kućna haljina', *špičast* 'šiljast'. Crikvenički se govor mijenja nakon Drugoga svjetskog rata migracijama i miješanjem stanovništva, a u današnje vrijeme pod utjecajem standarda, škole i medija. U novije vrijeme doseljavanjem stanovništva iz Vinodola u crikvenički se govor unose riječi susjednih čakavskih govora Vinodola i zaleđa. Nakon Drugoga svjetskog rata Crikvenicu naseljavaju štokavci iz zaleđa Novoga Vinodolskoga i Senja, koje nazivaju *Būnjēvci*. Danas izvorni crikvenički govor čuvaju samo najstariji *Crkvēničāni*, a prevladava urbani 'koine'.

Rječnik je nastao autoričinom namjerom da sastavi popis "*crkveniških besed*". Knjiga ima osam poglavlja, i to: 1. *Predgovor*, 2. *Besedār* 'rječnik', 3. *Žūnta* 'dodatak' (*Plave ribi, Bele ribi, Landovina i ostalo*), 4. *Izreke, uzrečice, poslovice*, 5. *Neki od negdanjih pozdravi*, 6. *Kratice i naglasci*, 7. *Konzultirana literatura* i 8. *Kade ćete ča nać* 'sadržaj'.

Sâm *Besedār* donosi abecedni popis riječi koje se koriste u današnjem crikveničkom govoru, kao i onih koje nisu u upotrebi pa ih možemo smatrati arhaizmima. Riječi su zabilježene u kanonskom obliku, tj. imenice u N jd., pridjevi u N jd. m. r., glagoli u inf., bez oznake gramatičkih kategorija kojima pripadaju, npr. *tēpāl* 'topao', *živinār* 'veterinar', *džīv* 'vrabac', *finjenica* 'završetak', *hrūšva* 'kruška', *jādro* 'jedro', *žutenica* 'maslačak'. Riječi koje su identične standardnim inačicama nisu obuhvaćene Rječnikom (npr. *nebo*, *ruka*, *noga*, *meso*...). Neke su riječi oprimjerene posebnom rečenicom, npr. *jē i jē* 'mnogo' (*Toga je i je.*), *zvān* 'osim' (*Zvan toga ja niš drugo ne znan.*), *kōlap* 'moždani udar' (*Trefil ga j' kolap.*), *parāt se* 'činiti se' (*Mi se para da j' to uprav ona.*), *vāč tāč* 'u bilo što' (*Troši šoldi vač tač.*). Riječi koje nisu u upotrebi u današnjem govoru nose oznaku *arh.*, npr. *jelōz* (arh.) 'ljubomorani', *jēt* (arh.) 'uloviti, uhvatiti', *zajīk* (arh.) 'jezik', *lēh* (arh.) 'samo, nego, tek', *řž* (arh.) 'raž', *mālīn*, *malenica* (arh.) 'mlin'.

Autorica je riječi prikupila od starijih mještana te iz postojeće čakavske literature, iz rječnika čakavskih mjesnih govora Bakarca i Škrljeva, Rukavca i bliže okolice i Triblja. U popisu literature autorica navodi dva rječnika crikveničkoga govora kojima se služila u popisivanju riječi, i to: Krištofor, Jurdana, Uremović, *Mali rječnik starih crikveničkih besed* (Crikvenica, 1988.) i Uremović, *Povijest crikveničkog ribarstva – dodatak: Mali rječnik crikveničkih ribarskih besed*, (Crikvenica, 1997.).

Na kraju je knjige dodatak s nazivima za plavu i bijelu ribu, npr. *lokārda* 'skuša', *šīrūn* 'šarun', *lūkīč* 'mala tuna'; *škošāc* 'cipal', *lovrāta* 'orada', *lūbēn* 'lubin'. Uz to se navode izreke, uzrečice i poslovice iz crikveničkoga govora, npr. *Ako laže koza, ne lažu rogi* 'istina je istina', *Brez pečata se ne gre va Meriku* 'za sve je potreban dokument', *Čapat se gnjiloga konopa* 'uzdati se u nešto nepouzđano', *Saki oltarić ima svoj križić* 'nitko nije bez problema', *Riba mora tri puti plavat: va moru, va ulju i va vinu* – uzrečica. Pozdravi na ulasku u kuću ili u prolazu jesu npr. *Bog daj sriću, Faljen Bog i Marija*, na odlasku *Bog s vami, Ala z imenon Božjen*.

Rječnik je koristan Crikveničanima i ostalim ljubiteljima čakavskoga izričaja. Svrha je Rječnika da bude poticaj i pomoć stručnjacima dijalektolozima i leksikografima u izradi opsežnijega rječnika crikveničkoga govora, kao i u komparativnim istraživanjima crikveničkoga i drugih čakavskih govora. Autorica ostavlja Rječnik otvorenim za daljnje nadopune i buduća istraživanja.